

Köy Paydaşları Katılımlı Değerler Eğitimi: Bir Eylem Araştırması

Halil Ekşi
Muhammet Aykuthan Ulusoy
Mehmet Toprak

Öz: Ferdin davranışlarının değerler ekseninde biçimlendiği ve ortaya konulduğu bir gerçektir. Değer algısı ise şekillenen bu davranışın müspet ya da menfi kabul edilmesini sağlar. Bu durum, değer eğitiminin insan davranışında önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde değer eğitimi çalışmaları yürütülürken çalışmalarını gerçekleştiren kurumların birbirinden bağımsız olarak hareket ettiği görülmektedir. Değerler eğitimine toplumsal katılımın konu edildiği bu çalışma; İlkokul öğrencilerine uygulanan eğitim programına öğrencilerin çevresindeki toplumsal grupların da dahil olduğu bir eylem araştırmasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacı; okullarda yürütülen değerler eğitimi çalışmalarının camilerin paydaş kabul edildiği bir ortamda öğrenciler üzerinde olumlu sonuçlar elde ederek sonuçlandırılmasıdır. Bu kapsamda okulda değerler eğitimi çalışmaları yürütülürken Cuma Namazı hutbelerinde de okulda işlenen değerlerin anlatılması sağlanmıştır. Diğer paydaşların dâhil olmasıyla birlikte öğrenilenlerin davranış oluşumunda daha etkili hâle gelmesi ve daha kalıcı olması hedeflenmiştir. Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı iç içe karma desenin tercih edildiği bu çalışmada ilk olarak eylem araştırması planlanmıştır. Bu kapsamda, nitel yöntemin derinlemesine görüşme tekniğinden faydalanılarak tespit edilen örneklemün ihtiyaçları belirlenip önceliklendirilmiş, eğitim programına dâhil edilecek değerler ve haftalık olarak kullanılacak Cuma hutbe içerikleri bu sayede belirlenmiştir. Buradaki eylemler 15 günde bir olmak kaydıyla geçerlik komitesinde tartışılmıştır. Araştırmanın nicel kısmı ise ön-test ve son-test şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, 8 haftalık çalışma sonucunda eylem araştırması tamamlanmış ve yapılan analizler sonucunda ön-test ve son-test sonuçlarına göre öğrencilerin ahlaki olgunluk ölçeği puanlarında artış olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin "Ahlaki Olgunluk Ölçeği"nden aldıkları uygulama öncesi ve sonrası puanlar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir ($z=-2.26$, $p<.05$). Fark puanlarının sıra toplamaları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar yani son-test puanları lehine olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değer, ahlak, karakter eğitimi, eylem araştırması, karma araştırma, değerler eğitimi, ahlaki olgunluk.

Abstract: Values are influential in people's behavior. The value perception of the individual's behavior is right or wrong as the show provides adoption. This shows how important education is in human behavior. In our country, it seems that values education studies are carried out independently of each other on the basis of institutions. This study, which focuses on social participation in the education of values, is based on an action study with primary school students and community groups in their environment. The aim of the study is to ensure that the applied values education program has a positive effect on the level of moral maturity of the students. The mosque was included as a stakeholder in the studies. In this context, studies about values education in the school have been done. At the same time, the same values are described in Friday khutbah. Quantitative and qualitative research methods have been used together. Initially, action research is planned. The needs of the sample were determined, the values to be included in the training program, and the Friday khutbah content to be used weekly. These actions have been discussed in the validity committee once every 15 days. The quantitative part of the study was pre-test and post-test. According to the results of the study, the 8-week study of the action was completed, and the results of the analyzes revealed that the students had an increase in the "moral maturity scale" scores. The results of the analysis show that there is a significant difference between the pre- and post-implementation scores of the students who participated in the research on the "Moral Maturity Scale" ($z=-2.26$, $p<.05$). This difference observed when the rankings of the difference scores are taken into consideration seems to be in favor of the positive rankings, that is, the post-test scores.

Keywords: Value, morality, character education, action research, mixed method, values education, moral maturity.

@ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi. halileksi@marmara.edu.tr
Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi. muhammetaykuthan@gmail.com
Öğretmen, Gaziantep Şahinbey Gülpınar İlkokulu. mehmet.toprak.27@hotmail.com

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0260
insan & toplum, 8(4), 2018, 125-153.
insanvetoplum.org

Başvuru: 20.02.2018
Revizyon: 11.04.2018
Kabul: 16.05.2018
Online Basım: 10.11.2018

Giriş

Dünyadaki değişimler ve bu değişmelerin sonucunda artan sosyal problemler, şiddet olayları ve kişiler arası ilişkilerdeki bozulmalar toplumsal düzeni etkilemektedir. Bu bağlamda yaşanan bazı sorunların değer eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir (Aktepe, 2014). Bütün dinî inanışların temel inanç esaslarını oluşturan teori temeli ve yapılan işlerin vücut bulduğu amel denilen pratik yönleri vardır. Amellerin sosyolojik yönünü ise ahlak oluşturmaktadır (Sönmez, 2011, s. 117). Sosyalleşme denildiği zaman insanın biyolojik bir varlık iken aynı zamanda sosyal bir varlık olması, insan toplumunun bir üyesi olduğu anlaşılmalıdır (Güngör, 2010). Ahlakın toplum düzenine çekidüzen vermesi toplumun bu ahlak gelişimine etkisiyle kendini sağlamlaştıracaktır. Üst benliğin gelişmesiyle ortaya çıkan toplumsal kontrol mekanizması, ferdin davranışlarını şekillendirmektedir. Bu bakımdan değer kavramının toplumdan soyutlanamaz bir yapısı olduğu ifade edilebilir. Ahlak normları, inanışlara göre farklılık arz etse de insanın hayatına çekidüzen vermesi açısından bir ortak nokta söz konusudur. Bu çerçevede toplumların değişik etmenlerden kaynaklanan farklı yönelmelerinin olabileceğini ifade edebiliriz. İnsanların toplumsal özelliğini göz önüne alacak olursak bu yönelişlerimizi etkileyen önemli faktörlerden birinin de toplumsal oluşumlar olduğu görülecektir (Dursun, 2008; Sezgül, 2010, s. 87).

Farklı biçimler kazansa da bütün toplumların şahsına münhasır bir hayat sürme tarzının olduğunu biliyoruz. Bu topluluklar kendilerine has değer sistemleriyle ayakta durmakta ve varlıklarını devam ettirmektedirler. Bu değer sistemleri onların toplumsal yapısının sürdürülmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede toplumsal yapının hemen her alanında ahlaki değerler bir şekilde görünmektedir (Akdoğan, 2004, s. 180).

Değer kavramının anlamına bakacak olursak Türk Dil Kurumu'na göre kelimenin yedi farklı anlamının bulunduğu, çalışmaya esas anlamının ise yedinci tanımlamada olduğunu müşahade etmekteyiz. Kelime anlamı olarak "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha; üstün nitelik, meziyet, kıymet; üstün, yararlı nitelikleri olan kimse; kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey; bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü" şeklinde ifade edilen değer kelimesi esasen erdem kavramının karşılığı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. Nitekim erdem, adı geçen sözlükte "ahlakın övüldüğü iyi olma, alçak gönüllülük, doğruluk vb.

niteliklerin genel adı, fazilet” olarak addedilmektedir. Esasen değerler eğitimi olarak atfedilen çalışmaların erdem kelimesinde kendini bulmuş olduğunu telakki etmekteyiz. Bu bağlamda iyi insan olmanın ön şartının erdemli insan olmak olduğunu ifade ederken, bu erdemlerin kazandırılmaya çalışıldığı eğitim programlarına da değerler eğitimi denmektedir.

Değerler eğitimi konu alan çalışmalarda kullanılan kaynaklara bakıldığında yapılan çalışmaların çoğunun yabancı menşeli olduğu görülmektedir. Değer kavramının millî özellikler de taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda bu alanda boşlukların bulunduğu görülmektedir (Elbir ve Bağcı, 2013). Zira değerler, belirli tercihleri taşıyan kültürün kalbini oluşturur (Ülavere ve Tammik, 2017). Demokratik toplumlarda eğitim kurumları sadece bilişsel amaçlara ulaşmak için değil aynı zamanda insanı insan yapan bütün değerlerin, öğrencilere verildiği bir yapı olma anlayışına sahip olmak için de çaba sarf etmelidir (Yazıcı, 2006). Değerler eğitiminin amacının; şahsiyeti bünyesinde bütün insanlığın sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi örnekler sergileyen vatandaşlar ortaya çıkarmak olduğu (Sağlam, 2016) söylenebileceken, bu genel hedefin yanında toplumsal kültürün oluşması bağlamında; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi ya da mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirileceği (Yazıcı, 2006) ifade edilmektedir. Bu tanımlamalar neticesinde millî ve manevî öğelerin kazandırılması hususu da değerler eğitiminin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim evrensel değerler içerisinde bulunmamasına rağmen irfanın getirdiği özelliklerin değerler eğitimi çalışmaları kapsamında çocuklarımıza öğretilmeye çalışıldığı bir gerçektir. Örneğin; misafirperverlik, öz kültürümüz içerisinde karşılaştığımız bir erdemken evrensel değerler içerisinde bulunmamaktadır. Değer tanımı içerisinde millet kavramı geçerken milletleri oluşturan kültür özelliklerinin de değerler eğitimi içerisinde bulunması gerektiği düşünülmektedir.

Ferdin hayatı boyunca gösterdiği çabalar ve çevrenin de etkisi ile oluşan değer kazanma süreci aile ile başlar, okul ile devam eder (Aydın, 2013). Öğretmenler tarafından kullanılan değerler, öğrencilerin değerlerini anlamalarını ve uygulamalarını etkilemektedir (Mahmood, Rivzi ve Perveen, 2017). Değerlerin aktarımı ve hayata geçirilmesi, aile ve toplum tarafından sağlanmakla birlikte bu işi bilimsel, sistematik, planlı ve amaçlı olarak gerçekleştirenler, okul ve öğretmenlerdir (Taymur, 2015). Bu durum, toplumda değerlerin oturabilmesi için aile ve okulun birlikte çalışması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Son dönemde okullarımızda uygulamaya konulan değerler eğitimi çalışmaları, toplumsal iyilik hâlinin genellenebilmesi amacını taşıırken aynı zamanda bu iş için okullara önemli bir rol biçmektedir. Öğ-

renme öğretme yaşantılarının merkezi konumundaki okullar, bu yaşantıları öğrencilere kazandırırken çeşitli yaklaşımları kullanmakta ve öğrenciye en etkin biçimde ulaşmayı hedeflemektedir. Ülkemizde 2010 yılı itibarıyla yerini alan değerler eğitimi çalışmaları, dayanağını Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı ve 18. Milli Eğitim Şurası'ndan almaktadır. Ortaya konan müfredat; sınıf içi etkinlikler, okul içi etkinlikler ve aileye yönelik eğitimler olarak üç boyutta ele alınmıştır (Sağlam, 2016). Bu bağlamda ders kitaplarının kazanımları arasına değerler eğitimi ile ilgili içerikler yerleştirilmiş, programda yer alan derslerin içerisine yerleştirilen değerlerin aktarılması sağlanmıştır (Elbir ve Bağcı, 2013). Ders kitaplarının içine değerlerin yerleştirilmesi yoluyla kazanımı, öğrencilerin karakter gelişimlerini önemli ölçüde etkilemektedir (Komalasari ve Saripudin, 2017). Aynı zamanda okullardan bütün öğrencileri kapsayacak değerler eğitimi çalışmaları yapılmaları (pano çalışmaları, yarışmalar, törenler vb.) ve bu çalışmalara aile katılımını sağlamaları istenmiştir.

Sınıf içi çalışmalarda ilgili değerler konu ile bütünleştirilmesi sağlanarak verilmeye çalışılan değerler eğitiminin bağımsız kazanımlarla birlikte aktarılması, konunun diğer değişkenlerden bağımsız olarak öğrenilmesi ve ilginin odaklanması hususunda önemlidir. Kazanım aktarımı için birçok yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımlardan bir tanesi olan etkinlik temelli öğrenme yaklaşımı, bireyin ilgilerini dikkate alması, işlevselliği ve genellenebilir amaçlarının olması, bireye ait rutinleri etkinlikler çerçevesinde öğretmekle davranışla ilişkili hâle getirmesi gibi özellikleriyle eğitim ortamlarında kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Özen ve Ergenekon, 2011). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı stratejilerinden biri olan bu yaklaşım, öğrencinin yaptığı etkinliklere dayanarak yargıya varmasını sağlayan bir öğrenme yaklaşımıdır (Batdı, 2014). Öğrenme öğretme süreçlerinde öğrenciye de rol ve görevler veren bu yaklaşım, öğrencinin sürecin içerisinde aktif rol almasını sağlamaktadır. Bu sayede öğrenme davranışı daha kalıcı hâle gelebilmektedir. Etkinlik temelli eğitim materyallerinin eğitim ortamlarında kullanılması çoklu uygulamalara fırsat verirken ekstra maliyet ve zaman gerektirmeden öğrencilere akademik ve gelişimsel becerileri kazandırmaktadır. Bu kazanımların sağlanmasında da öğrencilerin ilgilerinden ve içsel motivasyonlarından yararlanan etkinlikler, eğitim ortamında başarılı uygulamaların artmasına katkı sağlamaktadır (Özen ve Ergenekon, 2011).

Çalışma özelinde değerlerin babaya öğretilmesi telkin kullanılarak, çocuğa öğretilmesi ise okulda uygulanan etkinlikler yoluyla hem telkin hem de farkına vardırma yöntemi kullanılarak sağlanmıştır. Bilişsel süreçlere daha aktif rol biçen

yapılandırmacı yaklaşım son dönemlerde eğitim literatüründe sıkça gündeme gelmektedir. Bireyin kavramları yaşantıları yoluyla oluşturduğu ve yaşantıları yoluyla bu kavramları yansıttığı ilkesine dayanan yapılandırmacı yaklaşım (Meydan, 2012) sayesinde hem öğrenmede kalıcılık artmakta hem de çalışmalar, öğrenci ilgisini daha fazla çeker hâle gelmektedir.

Okulda kazandırılmaya çalışılan değerler, aile tarafından desteklendiği zaman daha kolay içselleşmektedir. Sadece okul ve öğrenci velileri değil toplumun tüm kesimleri, çocukların ve gençlerin sağlıklı gelişimi adına çaba sarf etmelidir (Erakkuş, 2015). Nitekim Ateş (2013) yapmış olduğu çalışmada, değerler eğitiminin kazanımlarının öğrenci zihnine yerleştirilmesi konusunda sadece okulun bu değerleri kazandırmada yeterli olmadığını ifade etmektedir. Değerlerin öğretilmesi daha ziyade rol öğrenmesi şeklinde bir sosyal öğrenmedir. Değerler, arkalarında toplumun desteği buldukça şahsiyet üzerinde kuvvetle yer eder fakat bu destek zayıflayınca değişmeye veya dejenere olmaya müsaittir (Güngör, 2010). O hâlde toplumsal desteği canlı tutmak, değerlerin devam ettirilebilmesi için önem arz etmektedir. Okul ortamında toplumsal destek anne baba katılımı ile gerçekleşmektedir.

Durmuş (2016) ve İnal (2006) yapmış oldukları çalışmalarda öğretmenlerin düşüncelerine göre ailelerin eğitim faaliyetlerine katılımlarının az olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özdemir'in (2009) yapmış olduğu durum çalışmasında ise ailelerin zamanları olduğunda aile katılımı etkinliklerine katıldıkları, okula gidiş gelişin veli toplantıları ve öğretmenin okula çağırması durumunda ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum okullarımızda aile katılımının yeterince sağlanmadığını ortaya çıkarmaktadır. Akbaş'ın (2014) değerler eğitimi ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında ise araştırma kapsamına alınan öğretmenler, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında iş birliği olmadığını ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiğini belirtmiştir. Bütün bu ifade edilenler, okulda yapılan çalışmalara veli desteğinin sağlanması amacıyla farklı çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Yapılabilecek çalışmalar arasına eğitim faaliyetleri yürüten camilerin katılabileceği söylenebilir.

Değer eğitiminin sağlamalaştırılmasının bir yolu da dinî argümanlardan yardım alınarak değer eğitiminin gerçekleştirilmesi şeklinde olabilmektedir. Latin Amerika'da kiliseler; ahlaki seçimlerin yapılması, yolsuzlukla mücadele, demokrasi ve insan hakları konuları gibi sosyal ve politik konularla ilgilenen, insanların ahlaki bakış açılarını etkileyen pedagojik bir rol oynamaktadırlar (Klaiber, 2009, s. 407). Çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede bunu sürece dâhil etmenin en kolay yolu Cuma Namazları olacaktır. Cuma Namazlarında cemaate bilgi vermek amacıyla kullanılan

söylevler (vaaz ve hutbe), değer eğitimine aile bireylerinin de katılımı için bir vesile olabilir. Nitekim 2006 yılında Londra'da bir cami görevlisinin Cuma hutbe ve vaazlarında nefret söylemlerini kullandığı gerekçesiyle hapse mahkûm edilmesinin ardından Cuma söylemlerinin halk üzerindeki etkisi dikkatleri çekmiştir ve bu konunun üstesinden gelebilmek için camilerin toplumu destekleyen cazibe merkezleri hâline getirilmesi çalışmaları başlamıştır. Bu çerçevede camileri ahlaki öğretileri cemaate verme konusunda temalandırma çalışmaları, özel ders verilen ve ders takibi yapılan merkezler hâline getirilmesi gibi çalışmalar hız kazanmıştır (Bolognani, 2007). Furbey ve Macey'e (2005) göre Birleşik Krallık toplumsal bütünleşmenin sağlanması amacıyla dinî kurumlara görevler biçtiğini ifade ederken yaptıkları çalışmada dinî kurumlarda yürütülen gayriresmî programların sosyal bütünlüğe ve yenilenmeye katkı sağladığını ifade etmektedirler. İfade edilenlerin ışığında ülkemizde camilerin toplum eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı 1924 yılında kuruluşunun ardından din işlerini yönetmek gibi önemli bir vazifeye talip olmuştur. Dinî iletişimin gerçekleştiği mekânların başında hiç kuşkusuz camiler yer almaktadır (Aksoy, 2014). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üstlendiği eğitim faaliyetleri, yaygın eğitim kapsamı içinde değerlendirilmektedir (Yaşar, 1995). Yaygın din eğitimi; örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretiminin dışında halkı din konusunda aydınlatmak üzere değişik mekânlarda değişik kişilerce yapılan etkinliklerin tümüdür (Koç, 2001; Yuca, 2015). Kapsamlı bir şekilde eğitim faaliyetine devam eden camiler, her yaşta ve her düzeydeki vatandaşların hiçbir şarta bağlı kalmaksızın hayat boyu bilgilendikleri bir eğitim öğretim kurumudur (Yılmaz, 2005; Yuca, 2015).

Camilerde yürütülen din hizmetlerinin en çok görünen yüzü namaz olmakla birlikte irşat vazifesi de önemli bir yer tutmaktadır. Bu irşat vazifesi talep gerçekleşmesi durumunda birebir olmakla beraber Cuma hutbeleri yoluyla da gerçekleştirilmektedir (Yaşar, 1995). Hutbe kelimesi, hitabet kelimesi ile aynı kökten gelmekle birlikte en geniş anlamıyla hitap etme, güzel söz söyleme sanatı anlamlarını taşımaktadır. İslami perspektiften bakılacak olursa Allah'ın emir ve yasaklarını Cuma ve bayram namazlarında cemaate aktarmak, beyan etmek şeklinde ifade edilmektedir. Camide yapılan vaaz ve nasihatler, köy insanının dinî eğitiminde başlıca önemli kaynaklardır (Gül, 2004). Cami mensuplarının Cuma hutbeleri yoluyla irşat edilmesi, camilerin eğitim yönünü ortaya çıkarmaktadır. Cuma hutbeleri en önemli din eğitimi faaliyetidir. Aynı zamanda bu ibadetin zorunlu oluşu ve katılanların dinleme mecburiyeti önemini daha da arttırmaktadır (Yaşar, 1995). Hutbenin geçmişten günümüze önemini koruyan, vazgeçilmez bir dinî iletişim vasıtası olması,

onun geniş kitlelere dini ve dinî ilkeler ışığı altında ele alınan konuların iletilmesinde ve davranışlara yön vermesinde bilgilendirici, ikna edici ve motivasyon sağlayıcı etkisi olmasındandır (Kocaman, 2006). Bununla birlikte hutbeyi veren kişinin din adamı olması, halkın üzerinde daha olumlu bir algıya sebebiyet vermektedir. Nitekim Aşut (2016) yapmış olduğu çalışmada, din adamları ile ilgili algının olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bütün bu sebeplerden ötürü toplum için uygulanacak eğitim faaliyetlerinde camilerin paydaş kabul edileceği çalışmalara ihtiyaç olduğunu ifade edebiliriz.

Öğrenmenin sadece okul yaşantıları yoluyla değil; hem okul hem de aile ile birlikte toplumun bütün parçalarına yayılmasının kalıcılığı arttıracak göz önüne alındığında okul içi faaliyetlerin diğer alanlarda da kendini göstermesi bu gayeye hizmet edecektir. Bugün için eğitimdeki diğer gelişmelere paralel olarak din eğitiminde de değişen toplum yapısına, değişen yönetim tarzına ve hayat tarzına uygun yeni metotlara ihtiyacımız vardır (Akt. Yaşar, 1995). Ebeveyn maneviyatının birleşik etkisi çok önemlidir (Pandya, 2017). Okul uygulamalarının öğrenmenin kalıcılığında tek başına bir faktör olmadığı düşünüldüğünde, anne-baba tutumlarının ve çocuğun çevresiyle olan ilişkilerinin öğrenmenin kalıcılığında pay sahibi olduğu görülmektedir. Bu noktada uygulamayı iyi hâle getirmek amacını taşıyan bu çalışmanın doğrudan var olan sorunu çözmeyi amaçladığı söylenebilir. Bu durum da eylem araştırmasını gerekli kılmaktadır. Sosyal durum içindeki eylemin niteliğini geliştirmeyi amaçlayan eylem araştırmalarının (Eliot, 1991; Aksoy, 2003) okulda yürütülen değerler eğitimi çalışmalarında toplumsal katılımın sağlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Paydaşları sürece dâhil etme kolaylığı sağlayan bu yaklaşım, öğrenme yaşantılarındaki kalıcı etkinin daha uzun vadeye yayılmasını sağlamaktadır. Çalışmanın amacı; okullarda yürütülen değerler eğitimi çalışmalarının, camilerin paydaş kabul edildiği bir ortamda, öğrenciler üzerinde olumlu etkiler elde ederek sonuçlandırılmasıdır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışmada değerler eğitimi çalışmalarını camilerle birlikte yürütmek amacıyla karma araştırma yöntemleri arasından iç içe desen tercih edilmiştir. İç içe desenler, araştırmacıların nitel veya nicel araştırma desenleri çerçevesinde derlemeyi bir araya getirdiği, nitel ve nicel verileri analiz ettiği bir karma yöntem yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır (Caracelli ve Greene, 1997; Greene, 2007; Creswell ve Clark, 2014).

Bu kapsamda yapılan çalışmanın nicel kısmında tek gruplu deneysel desen kullanılmıştır. 2015-2016 eğitim öğretim yılında Gaziantep ili Şahinbey ilçesi Gülpınar köyü Gülpınar Köyü İlkokulu'nda öğrenim gören 14 öğrenci ile 8 hafta süresince gerçekleştirilen değerler eğitimi çalışmalarına katılan 14 öğrencinin ahlaki olgunluk ölçeği puanlarında anlamlı düzeyde bir etki oluşup oluşmadığı anlaşılmasına çalışılmıştır. Değerler eğitimi çalışmaları, eylem araştırması şeklinde planlanırken uygulamanın etkililiği ön-test ve son-test şeklinde nicel verilerle ölçülmüştür. Desende birinci faktör işlem gruplarının deney grubunu, ikinci faktör ise tekrarlı ölçümleri (ön-test, son-test) göstermektedir. Araştırma deseni Tablo 1'de gösterilmiştir. Yapılan çalışmanın nitel kısmında ise yapılandırılmış sorular yardımı ile uygulayıcılarla görüşme gerçekleştirilerek çalışmanın etkililiği hakkında bilgi toplanmıştır.

Tablo 1:
Araştırma Deseni

	ÖN TEST	İŞLEM	SONTEST
Deney Grubu	Ahlaki Olgunluk Ölçeği	Perese Değerler Eğitimi Doğruluk-Saygı	Ahlaki Olgunluk Ölçeği

Çalışma Grubunun Seçilmesi

Araştırma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme yöntemleri arasından ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçüt veya ölçütlerin araştırmacı tarafından oluşturulması veya bir ölçüt listesi kullanılması şeklinde tarif edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu kapsamda araştırmacı tarafından araştırmanın yapılabilmesi için 3 ölçüt belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla uygulamada velilere ulaşabilmek için bir köy tespit edilmesi, tespit edilecek köyde bulunan velilerin köyde çalışıyor olması ve Cuma Namazlarına veli katılımının yeterli düzeyde olması olarak düşünülmüştür.

Araştırmacı, araştırma grubunu belirlemek amacıyla Şahinbey ilçe merkezine bağlı üç farklı köye ziyarette bulunarak köy öğretmeni ve köy imamı ile görüşme gerçekleştirmiştir. Ulaştığı birinci köyün imamı, köyün il merkezine yakın olması sebebiyle öğrenci velilerinin il merkezinde çalıştığını bu sebeple de Cuma Namazlarına katılımın düşük olduğunu ifade etmiştir. Ulaşılan ikinci köy için ise köy imamı, Cuma Namazlarına yeterli katılımın sağlanmadığını ifade etmiştir. Araştırmacı, üçüncü olarak gittiği Gülpınar köyünde ilkokul öğretmeni ve cami imamı ile görüş-

müş, köy öğretmeni çalışmanın kendi köyünde yapılabileceğini, öğrenci velilerinin ilgili olduğunu ve köyde ikamet edip çalıştıklarını ifade etmiştir. Köy imamı ise öğrenci velilerinin Cuma Namazlarına katılımlarının düzenli olduğunu söylemiştir. Bu sebeple yapılan çalışmanın Gaziantep ili Şahinbey İlçesi Gülpınar Köyü İlkokulu ve Gülpınar Camii'nde yürütülmesine karar verilmiştir.

Araştırmada 2015-2016 eğitim öğretim yılı için öğrenim gören 14 öğrenci yer almıştır. Nitel araştırmalar için örneklem seçimi belirtilen sayının araştırma odağı bağlamında yeterli olduğu görülmüş olsa da yapılan çalışmanın nicel boyutunun da bulunması araştırmacının Gaziantep ilinin evren olarak tanımlanmasına engel bir durum teşkil etmektedir. Bu nedenle evren tanımlaması yapmaktan kaçınılarak çalışma grubu şeklinde bir sınırlamanın uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırma bulguları sunulurken uygulayıcı rolündeki İlkokul öğretmeni ve köy imamı için ise Öğretmen ve İmam şeklinde rumuz kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Tablo 2:

Veri Toplama Araçları

	Araştırmacı Günlüğü	Ölçek	Eğitim Materyali
Okul Müdürü ile Görüşme	+		
Öğretmen ile Görüşme	+		
Cami İmamı ile Görüşme	+		
Uygulama Esnasında			+
Geçerlik Komitesi Toplantıları	+		
Ön-Test ve Son-Test Uygulamaları		+	

Araştırmanın veri toplama araçlarını; yapılan çalışmanın etkililiğini tespit etmek amacıyla Kulaksızoğlu ve Dilmaç (1999) tarafından geliştirilen ve ön-test ve son-test şeklinde kullanılan ahlaki olgunluk ölçeği ve yapılan çalışmada eğitim içeriği olarak Karatekin, Ekşi, Durmuş, Otrar, Durmuş ve Yıldırım (2013) tarafından yazılan Perese Değerler Eğitimi doğruluk ve saygı kitapları ile Cuma Namazlarında cemaatin eğitilmesi amacıyla hazırlanan sekiz haftalık Cuma vaazları oluşturmaktadır. Geçerlik komiteleri araştırmacı tarafından araştırmacı günlüğü şeklinde kayıt altına alınmıştır.

Ahlaki olgunluk ölçeği, Kulaksızoğlu ve Dilmaç (1999) tarafından geliştirilmiş, 37 olumlu 29 olumsuz toplamda 66 maddeden oluşan bir tutum ölçeğidir. Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı 0.73, Spearman Brown iç tutarlılık katsayısı 0.66 olarak bulunmuştur (Dilmaç, 1999). Tutumların ölçülmesinin amaçlandığı ölçekte öğrencilerden cevapladıkları maddelere "Hiçbir Zaman Doğru Değil" (1), "Nadiren Doğru" (2), "Ara sıra Doğru" (3), "Her Zaman Doğru" (4) şeklinde cevaplar vermesi beklenmektedir. Ölçeğin puanlaması, seçeneklere karşılık gelen puanların toplanması ile elde edilmektedir. Olumsuz maddelerin tersine çevrilerek puanlanması gerekmektedir. Ölçekten en düşük 66 en yüksek 264 puan alınabilmektedir.

Veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından ilkokul öğretmeni ve köy imamı ile görüşme gerçekleştirilmiş, bu görüşmenin gerçekleştirilmesi amacıyla uygulayıcılara on maddeden oluşan yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir.

Verilerin Analizi

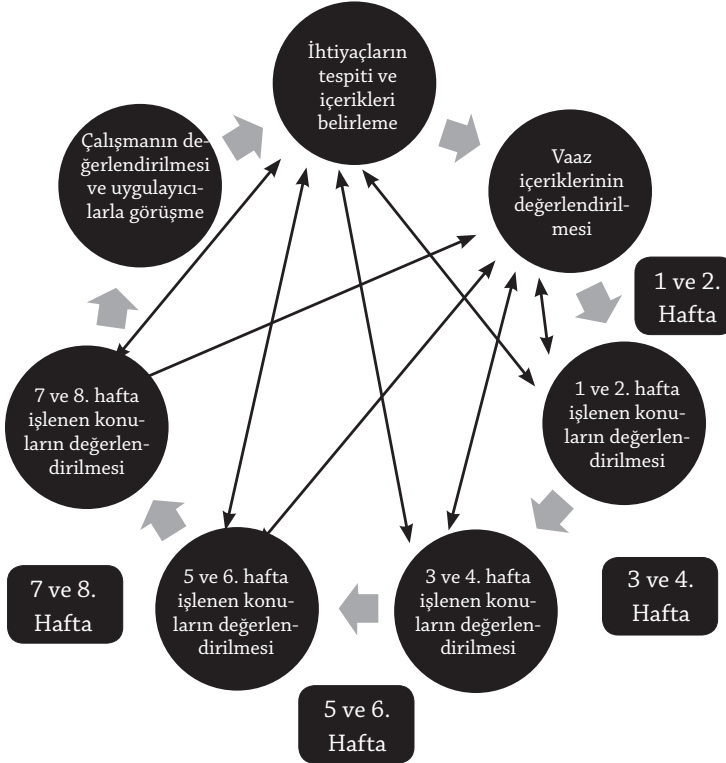
Elde edilen verilerin analizi SPSS 15.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı aracılığı ile gerçekleştirilmiş olup ön-test ve son-test verileri Wilcoxon İşaretli Sıralar Toplamı Testi ile analiz edilmiştir.

Uygulama Süreci

Araştırmanın eğitim içeriği olarak Edam Eğitim Danışmanlık tarafından hazırlanan yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun sınıf içi etkinlikleri içeren saygı ve doğruluk konulu öğretmen ve öğrenci çalışma kitapları kullanılmıştır. Cuma Namazlarında kullanılacak eğitim içeriği için ise sekiz adet Cuma vaazı içeriği oluşturulmuştur. Yapılacak olan etkinliklerin belirlenmesi amacıyla geçerlik komitesi oluşturulmuş ve düzenli toplantılar gerçekleştirilerek uygulanacak etkinlikler ve cami eğitiminin içerikleri komite yardımıyla tespit edilmiştir. Geçerlik komitesi, araştırmacı, ilkokul öğretmeni ve köy imamı tarafından oluşturulmuş olup hazırlanan eylem planı, komitenin toplanma tarihleri ve alınan kararlar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3:
Geçerlik Komitesi Toplantı Tarihleri

Geçerlik Komitesi Toplanma Tarihleri	Alınan Kararlar
Toplantı 18.02.2016	Öğrencilerin öncelikli ihtiyacı olan değerlerin tespiti, uygulanacak sınıf içi etkinlikler ve buna bağlı olarak Cuma vaazlarında kullanılacak içeriğe ait konu başlıklarının seçimi.
Toplantı 25.02.2016	Cuma vaazlarının değerlendirilmesi
Toplantı 15.03.2016	1 ve 2. Hafta işlenen konuların değerlendirilmesi
Toplantı 29.03.2016	3 ve 4. Hafta işlenen konuların değerlendirilmesi
Toplantı 12.04.2016	5 ve 6. Hafta işlenen konuların değerlendirilmesi
Toplantı 26.04.2016	7 ve 8. Hafta konularının değerlendirilmesi
Toplantı 03.05.2016	Çalışmanın değerlendirilmesi ve uygulayıcılarla görüşme

Şekil 1: Eylem Planı

Bulgular

Çalışmanın Nitel Kısımına Ait Bulgular

Çalışmanın nitel kısmı eylem araştırması şeklinde planlanmış olup uygulama süresince ortaya çıkan veriler geçerlik komitesi toplantılarında ortaya konulmuştur.

1. Toplantı.

Öğrencilerin gerek sınıf içi gerekse köydeki hayatlarında gösterdikleri davranışlar göz önüne alındığında doğruluk ve saygı erdemlerinin geliştirilmesine daha fazla ihtiyaç duydukları ifade edilmiş ve eğitim başlığı olarak bu erdemlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Araştırmacı günlüğü kayıtları incelendiğinde komitenin bu değerlerin seçimindeki gerekçeleri aşağıya örneklendirilmiştir.

Öğretmen: *“Küçük bir yer olmasına rağmen bazen dikkat ediyorum köyün çocukları bile şehir otobüsüne bindikleri zaman kendisinden daha sonra otobüse binen büyüklerine yer vermekten imtina ediyorlar.”*

İmam: *“Köy içerisinde doğru söyleme ile ilgili sıkıntılar görüyorum herhangi birisinin söylediği herhangi bir şey bir bakıyorsunuz çok farklı bir hâl alarak köyde konuşulur olmuş.”*

Bu kapsamda gerçekleştirilen toplantı sonucuna göre sınıf içinde ve Cuma vaazlarında kullanılacak etkinlikler ve konu başlıkları haftalara göre tablo hâline getirilmiştir.

Tablo 4:

Kullanılacak Etkinlikler ve Cuma Vaazları Konu Başlıkları

Hafta	Kullanılan Değer	Sınıf İçi Etkinlik	Cuma Vaazı Konusu
1.	Doğruluk	Doğruluk Ne Demek Atalarımız Ne demiş	Doğruluk
2.	Doğruluk	Nasıl Etkiler En Dürüst Cevap	Yalandan Sakınma
3.	Doğruluk	Hangisi Dürüstçe Aldanma	Aldatma Kandırma
4.	Doğruluk	Alışverişe Dikkat	Haksız Kazanç

5.	Saygı	Saygı Ne Demek Başka Nasıl	Aile Fertlerine Saygı
6.	Saygı	Çevreye Saygı Savaş ve Barış	İslam Dininin Çevreye Saygıya Verdiği Önem
7.	Saygı	Saygılı Davranış Kendimle Röportaj	Saygılı Davranış
8.	Saygı	Saygı ve Yardımseverlik Saygılı Bir Çözüm İçin	Saygı ve Yardımseverlik

2. Toplantı.

Cami cemaatinin eğitimi amacıyla kullanılacak Cuma vaazlarının içerikleri hakkında görüşülerek hazırlanan vaazların kullanılmasına karar verilmiştir. Araştırmacı günlüğü kayıtları incelendiğinde komitenin bu değerlerin seçimindeki gerekçeleri aşağıya örneklendirilmiştir.

İmam: *“Vaazların içeriğinin doldurulması konusunda hutbeye nazaran daha serbestiz. Bu sebeple eğitim içeriğine vaazı da dâhil etmek çok iyi olmuş. Vaaz içeriğinde haftanın konusu anlatılırken özellikle okul ile bağlantı kurulan kısımları vaazın sonuna eklemeniz işe yarar gibi geliyor. Çünkü namazın başlama vakti yaklaştıkça cemaat tamam olmaya başlar böylece herkese ulaşmış oluruz.”*

3. Toplantı.

“Doğruluk Ne Demek”, “Atalarımız Ne demiş”, “Nasıl Etkiler” ve “En Dürüst Cevap” isimli etkinliklerin kullanıldığı 1. ve 2. Hafta eğitim programı ile “Doğruluk” ve “Yalandan Sakınma” başlıklı Cuma vaazlarının etkililiği hakkında yapılan toplantıda işleyişte bir problem olmadığı cemaatin konuyu farklı bulduğu ve dikkat çektiği görüşü bildirildi.

Öğretmen: *“Etkinlikleri serbest etkinlik zamanlarında yaptım. Çocuklara ders kitabı dışında bir kitap dağıtınca konu daha fazla ilgilerini çekti. Konuyu gündemde tutmak için sınıf panosunu o haftanın değeri ile renklendirdim bu sayede konu öğrencilerin zihninde sürekli yer etti.”*

Etkinlik Örnekleri:

Yukarıdaki okuduğunuzdan doğruluk kelimelerinin tanımlarını okuyunuz. Aşağıdaki kutucuklara doğruluk kelimelerine her bir tanıma uygun kibir örnek cümle de yazınız.

Bizim halimiz galele değil mi?!

Ali hiç değil bir değil mi değil!

Okuduğum bu kitap sadece doğru bilgiler veriyordu.

02 Ben olayım doğru, el eylesin eğri.
Davranışlarımızı başkalarına göre ayarlayamayız. Başkaları yanlış anlayacak diye doğrularımızdan taviz veremeyiz, vermemeliyiz. Bizim maksadımız bilen, niyetimizi anlatan biri zaten var. Amacımız başkaları için değil yaratan için dürüst olmak. Önemli olan da bu değil mi zaten?
Sen Sen al başkalarınca Barınca

07 Doğru yol usandırır ama sonu selamettir.
Güzelliklere ulaşmak kolay değildir. Önümüze bazı zorluklar, engeller çıkabilir. Bunları aşmak azim ve çaba gerektirir. Zaten ancak bedel ödenen, emek verilen şey kıymetli ve güzel olabilir.
Doğruluğun senin mülkiyetin

4. Toplantı.

“Hangisi Dürüstçe”, “Aldatma” ve “Alışverişe Dikkat” isimli etkinliklerin kullanıldığı 3. ve 4. Hafta eğitim programı ile “Aldatma Kandırma” ve “Haksız Kazanç” başlıklı Cuma vaazlarının etkililiği hakkında yapılan toplantıda uygulayıcılar, okul için hedeflenen kazanımların oluştuğunu, cami için ise konunun cemaatte farklı bir bakış kazandırdığını ifade ettiler.

İmam: “Vaazın bu kısmında bundan önceki haftalarda olduğu gibi köyümüzün okulunda devam eden değerler eğitimi çalışmaları hakkında konuşmak istiyorum. Mehmet Hoca, bu ayın değeri olarak doğruluk konusunu işliyor. Bu kapsamda içinde bulunduğumuz hafta aldatma ve kandırma konusunda okulumuzda çalışmalar yapıldı. Peki bu durum sadece çocuklarımızla mı alakalı? Tabii ki hayır. Âlemlere rahmet olarak gönderilen peygamberimizin: ‘Bizi aldatan, bizden değildir’ hadisini hatırlatmak istiyorum. Fahri kâinat efendimiz böyle söylerken sadece çocuklarımız için böyle konuşmadı. Onun muhatabı bütün ümmetiydi. Böyle olunca bizlerin de hem çocuklarımıza bunları tavsiye etmemiz gerekmekte hem de kendi hayatımızda bunu tatbik etmek zorunda olduğumuzu hiç aklımızdan çıkarmamalıyız.” ifadesini cemaate ilettiğimde dinleyenlerin kafaları ile tasdik ettiğine şahit olmak beni çok mutlu etti.

Etkinlik Örnekleri:

Aşağıdaki durumları okuyunuz. Verilen boşluklara davranışı dürüstçe bulup bulmadığınızı gerekçenizle yazınız.

1] Ayşe okula giderken kapıyı kapatmalıydı ama unuttu. Babası sorduğunda ise “Evet, kapattım.” dedi.
Yanlış: Çünkü doğruyu seçip babasına onu bilmezdi

5. Toplantı.

5. Toplantı doğruluk konularındaki işleyişin değerlendirilmesi ile başladı. Uygulayıcılar, doğruluk değeri ile ilgili çalışmaların başarı ile sonuçlandırıldığını bu sebeple eylem planına herhangi bir müdahalenin gerek olmayacağını ifade ettiler. Toplantı 5. ve 6. Haftada işlenen eğitim programı hakkında görüşlerle devam etti. "Saygı Ne Demek", "Başka Nasıl", "Çevreye Saygı" ve "Savaş ve Barış" isimli etkinliklerin kullanıldığı 5. ve 6. Hafta eğitim programı ile "Aile Fertlerine Saygı" ve "İslam Dininin Çevreye Saygıya Verdiği Önem" başlıklı Cuma vaazlarının etkililiği hakkında yapılan toplantıda araştırmacı günlüğünde şu ifadelere yer verildi.

İmam: "Saygı dediğimiz şeyin toplumumuzun yapı taşlarından biri olduğuna inanıyorum. Bu değer bizi birçok açıdan farklı hâle getiriyor."

Öğretmen: "Konulara başlanırken öncelikli olarak ilgili değerın tanımını içeren etkinlik ile başlanması güzel olmuş. 'Başka Nasıl' etkinliğinde öğrencilerin mevcut davranışın yerine başka davranışa yönlendirilmesi konunun yerleşmesine zemin hazırlıyor."

Etkinlik örnekleri:

SYG-01 Saygı Ne Demek?

Saygı

Saygı ve bağlılık karşımı bir duygudur. Hürmet göstermektir. Birinin davranışlarından, bütün gücünden kaynaklanan ve o kişiye değerini belirleyen biçimde davranışına sebep olan duygudur. Hürmet gösterme, hürmet saymadır. Başa sevgi, önemseme ve onanma zedelemekten çekinmektir. Kutsal sayılan şeyleri vucudına duygusudur. Takdir ettiği göstermektir. Değer, üstünlüğü, yararlılığı, kutsallığı kabul etme dolayısıyla bir kişiye ya da bir şeye karşı diktafı, özenli ve ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusudur. Değer bilmek, libar etmek. Bir kişiye, bir başkasına yakın ilgi ve sevecenlik göstermeye, gerektiğinde özveri davranmaya İten duygudur.

Saygı karşımzdakine onu düşündüğümüzü hissettirmek, insanların dili, ırkı, cinsiyeti ne olursa olsun, ayrımdan farklılıklarını kabul etmektir. Saygı, insanların arasındaki olumsuzlukları olumluya çeviren bir bağ, insanlar arasındaki en güzel İletişim kapısıdır. Kendine ve başkalarına değer vermek, çevresinden değer görmektir.

Bence Saygı...

insanlar benden küseyi
nca edince ben ordu
yanına gelmekle çok güzel
Öbir is, ismiş olur
veya amların biri benden
küseyi istemiş ay, ayer
ben onu yanına gelmişim
saygısızlık bir hasta
ayır onu rahatsız edersin
bu çok büyük bir saygısızlık
mesale bir bu arkadaşın
benimsenir pamuk halıdır

SYG-07 Başka Nasıl?

Aşağıdaki tablounun birinci sütunundaki sözleri okuyunuz ve her biri için ikinci ve üçüncü sütundaki soruları cevaplayınız.

İsaret edilen kişi, sizce, ne hissetmiştir?	Bunları söyleyen kişi, söylemek istediklerini daha saygılı bir biçimde nasıl söyleyebilirdi?
"Saçlarına ne yaptın öyle? Çok komik görünüyor."	ak saçları ne üzüntü
"O kocaman küpeleri niye takıyorsun? Kulakların kocaman olmuş, fillere benzemisin."	küpeyi kulan üzüntü
"Testten 2 mi aldın? Çok aptalsın! Test acayip basitti."	çok ne üzüntü kızılmak
"O tişörtü de nereden buldun? Çöp gibi kokuyor."	çok kızılmak Saygı vermek yağın gözetmek düşünmek
	Küpeyi fazla büyük birer daha küçükler keşke saklasın kendi başını yukletilseydi tişörtünü birer keşke

6. Toplantı.

“Saygılı Davranış”, “Kendimle Röportaj”, “Saygı ve Yardımseverlik” ve “Saygılı Bir Çözüm İçin” isimli etkinliklerin kullanıldığı 7. ve 8. Hafta eğitim programı ile “Saygılı Davranış” ve “Saygı ve Yardımseverlik” başlıklı Cuma vaazlarının etkililiği hakkında yapılan toplantıda araştırmacı günlüğünde şu ifadelere yer verildi.

İmam: “Eğitim programını tamamladık. Değerler eğitiminin cami yoluyla işlenmesi, cami cemaatinin daha iyi kavraması ve üzerinde etki bırakması açısından faydalı oldu. Özellikle orta yaş cemaatte daha çok merak uyandırıp ailevi açıdan olumlu oldu.”

Öğretmen: “Birçok veli bize olumlu dönütler yaptı. Özellikle toplumumuzun ihtiyacı olan bu konular, çocukların; aile, köy, sokak yaşantısındaki davranışlarını değiştirdi. Öğrencilerden birçok güzel örnek davranışlar duydum.”

Etkinlik örnekleri:

<p>SYG-10 Kendimle Röportaj</p> <p>Altın Kural Başkalarına onların size davranmalarını istediğiniz şeklide davranın.</p> <p>Altın Kuralı okuduktan sonra aşağıdaki soruları bir başkasının sizinle röportaj yaptığını düşünerek cevaplayınız.</p> <p>Size kibar ve saygılı davranıldığında kendinizi nasıl hissediyor ve bu davranışlara nasıl karşılık veriyorsunuz?</p> <p>Kendimi iyi hissediyorum ve arkadaşlarıma bana nasıl davranırsa ben de o şekilde davranırım.</p> <p>Size saygısızca ve kaba davranıldığında kendinizi nasıl hissediyor ve bu davranışlara nasıl karşılık veriyorsunuz?</p> <p>Kötü hissedirim fakat ben ona daha kibar davranırım.</p>	<p>SYG-28 Saygılı Bir Çözüm İçin</p> <p>Okulunuzun temizlik elemanı yerleri siliyor. Gödeceğiniz yere sadece o koridordan ulaşabileceksiniz. Saygılı bir çözüm için ne yapmalısınız?</p> <p>Ali kattan geçirim.</p> <p>Kapıyı çalmadan içeri giriniz. İçeridekiler kimseyi beklemedikleri için şaşırırlar. Siz bir hata yaptığınızı düşünürsünüz. Saygılı bir çözüm için ne yapmalısınız?</p> <p>Önce dileşirim.</p> <p>(Otobüste uygun bir yer bulup oturduz. Yoğun bir ders günü geçirmiş ve çok yorulmuşuz. Yaşlı bir kadın, yer olmaması için ayakta kaldı. Kafanızı camdan dışarıya çevirdiniz. İçiniz de rahat değil. Saygılı bir çözüm için ne yapmalısınız?)</p> <p>Yerseye yer alırım.</p>
--	---

7. Toplantı.

7. Toplantı yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve uygulayıcılarla görüşme şeklinde planlandı. Uygulayıcılara aşağıda gösterilen yapılandırılmış sorular yöneltilerek konu hakkında derinlemesine bilgi toplandı.

Tablo 5:
Uygulayıcılarla Yapılan Görüşmeden Örnek Cevaplar

1.	<p>Değerler eğitimi çalışmalarının camiler/okullar yoluyla devam ettirilmesinin güçlü yönleri nelerdir?</p> <p>İmam: <i>“Aile içinde merak uyandırıyor bu da aile için harekete geçme vesilesi olabiliyor. Bence en güçlü yanı bu. Ayrıca camilerin fikirlerine ailelerin dikkat ettiği de bir gerçek. Camiler eliyle ya da camilerle birlikte yapılan çalışmaların kalıcılığını arttırdığını düşünüyorum.”</i></p>
2.	<p>Sizce değerler eğitimi çalışmalarının camiler/okullar yoluyla devam ettirilmesinin zayıf yönleri nelerdir?</p> <p>İmam: <i>“Yapılan çalışmaları vaaz içerisine yerleştirmek etkili lakin işlenen konunun davranışa dönüştürülmesi hususunda zayıf kalabileceğini söyleyebilirim. Cemaatin zihninde konuyu daha canlı tutmak için başka bir şeyler de yapılmalı.”</i></p>
3.	<p>2015-2016 eğitim öğretim yılında köyünüzde cami-okul iş birliği içinde yapılan değerler eğitimi çalışmalarının cemaat/veli üzerinde olumlu etkileri oldu mu, oldu ise bunlar nelerdir?</p> <p>Öğretmen: <i>“Birçok velimiz bize olumlu dönüşlerde bulundu.”</i> İmam: <i>“Okul cami iş birliği ile yapılması daha faydalı ve kalıcı etki bıraktı.”</i></p>
4.	<p>2015-2016 eğitim öğretim yılında köyünüzde cami-okul iş birliği içinde yapılan değerler eğitimi çalışmalarının sınıf öğretmeni/imam üzerinde olumlu etkileri oldu mu, oldu ise bunlar nelerdir?</p> <p>Öğretmen: <i>“Olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum. Yapılan çalışmanın etkisinden olsa gerek eğitimin tamamlanmasının ardından gelen yaz tatilinde açılan yaz cami kurslarında ahlak konularının üzerinde daha fazla durulduğunu fark ettim. Yaz tatilinde de köyde bulunduğum için bu durumu rahatlıkla gözlemladim. Ayrıca imamın cemaat ile daha iyi ilişkiler kurmaya başladığını fark ettim.”</i> İmam: <i>“İşin içine gerek öğrenciler gerek köy halkı dâhil olunca okulda işlenen konuların öğretmen tarafından daha aktif ve daha ilgili bir şekilde yürütüldüğünü gördüm.”</i></p>

-
- Değerler eğitimi çalışmalarını uygularken karşılaştığınız zorluklar oldu mu? Oldu ise bunlar nelerdir?
- Öğretmen: “Özellikle kalıplaşmış bazı davranışları yıkmak çok zor. Bazı ailelerin böyle toplum hizmetlerine gerekli ilgiyi göstermemiş olması ve okulun hazırbulunuşluluk düzeyinin eksik olması çalışmaları uygularken karşılaştığım zorluklar arasındaydı.”
5. İmam: “Gözlemlediğim kadarı ile çocuklar üzerindeki ilk etkileri başlangıçta katılım açısından zorluklar ortaya çıkardı. Bununla beraber hayatın diğer alanlarında da değerler konusu işlenmeye başlanınca ortaya koyulan bu teşvikle katılım arttı.”
-
- Değerler eğitimine yönelik yaptığımız çalışmaların ardından cemaat/veli üzerinde değişiklikler gözlemlediniz mi? Örneklendiriniz.
- Öğretmen: “Bir veli anlattı. Çocuğum durup dururken elimi öptü ve sizi çok seviyorum dedi. Bu durum beni çok duygulandırdı dedi.”
6. İmam: “Cemaatle yaptığım görüşmelerde özellikle ailevi açıdan etki gösterdiğine şahit oldum.”
-
- Öğrenciye değer kazandırmaya yönelik uygulanan programda kullanılan yöntemin (cami-okul iş birliği) faydalı olduğunu düşünüyor musunuz? En dikkat çekici özelliği hangisiydi?
- Öğretmen: “Toplumun her ferdinin aynı konuyu bir hafta boyunca öğrenmesinin çok dikkat çekici olduğunu düşünüyorum. Baba, amca, dayı, ağabey, kardeş hepsi aynı anda aynı konuyu ele aldı.”
7. İmam: “En dikkat çekici yanını cami okul iş birliğinin katılımı arttırması ve sokak hayatında da davranışlara etki ettirmesi olarak gördüm. Ailenin rolü camide işlendiği için daha fazla etki gösterdi.”
-
- Değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde ailenin rolü sizce nedir?
- Öğretmen: “Değerler eğitiminin en temel parçasının aile olduğunu düşünüyorum çünkü çocuk değeri aileden kazanıyor. Bu süreçte aileler çocuğun yaşantısına en ufak bir destek vermişse çocuk hemen yaşantısına tatbik ediyor.”
- 8.
-
- Değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde camilerin/okulun rolü sizce nedir?
- Öğretmen: “Değerler eğitimi özellikle dinimizin değer verdiği güzel davranışlardır. Eğer ailelerin değer verdiği bir kurum ve şahıs, toplum ihtiyaçlarını görür aileleri yönlendirirse bunun kazanımı daha fazla olmaktadır. Camiler toplumu rahatlıkla yönlendirebilirler.”
- 9.
-
- Değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde öğretmenin/imamın rolü sizce nedir?
- Öğretmen: “Öğrencilerin örnek aldığı, idolü, her şeyi öğretmendir. O, öğrenci için canlı bir kitaptır. Eğer öğretmen iyi bir örnek olursa ve öğrencilere davranış konusunda dönüt verirse istendik davranış kazandırılması an meselesidir.”
- 10.
-

Çalışmanın Nicel Kısımına Ait Bulgular

Okulda uygulanan değerler eğitimi çalışmalarını camilerle birlikte yürütmek amacıyla kurgulanan eylem araştırmasının etkililiğinin nicel verilerle de ortaya koyulması amacı ile çalışma grubuna ön-test ve son-test şeklinde Kulaksızoğlu ve Dilmaç (1999) tarafından geliştirilen ahlaki olgunluk ölçeği uygulanmış, ortaya çıkan sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 6:

Araştırma grubunun Ön-Test ve Son-Test Ahlaki Olgunluk Puanlarına İlişkin Betimsel Analiz

	Ön-Test	Son-Test
N	14	14
X	228,21	238,50
Ss.	13,25	14,61

Tablo 6 incelendiği zaman araştırmaya katılan 14 öğrencinin ön-test ve son-test puan ortalamalarında artışın olduğu görülmektedir. Bu artışın anlamlı bir farklılık ortaya koyup koymadığını incelemek amacıyla (normallik değerleri ve diğer varsayımlar incelendikten sonra) Wilcoxon İşaretli Sıra Toplamı Testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7:

Araştırma Grubunun Ahlaki Olgunluk Ölçeğinden Aldıkları Ön-Test Ve Son-Test Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Toplamı Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p	
Ahlaki Olgunluk Ölçeği	Negatif Sıra	2	8,25	16,50	-2,26	,024
	Pozitif Sıra	12	7,38	88,50		
	Eşit	0				
	Toplam	14				

Çalışma grubunun uygulama öncesi ve sonrası ahlaki olgunluk puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi

sonuçları Tablo 7’de verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin “Ahlaki Olgunluk Ölçeği”nden aldıkları uygulama öncesi ve sonrası puanlar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir ($z=-2.26$, $p<.05$). Fark puanlarının sıra toplamaları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar yani son-test puanları lehine olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Yorum

Öğrencilere değer eğitimi verilmesinin amaçlandığı bu çalışmanın, katılımcıların doğruluk ve saygı değerlerine uygun bilişsel temel oluşturmasına katkı sağladığı görülmüştür. Araştırma sürecinin başında kavramsal olarak doğruluk ve saygı değerlerine ait yapılan tanımlamaların daha yüzeysel olduğu görülmektedir. Bu noktada öğrenci merkezli aktif öğrenmenin öğrencileri güdüleyen bir yapısı vardır (Aykaş, 2005; Durmaz ve Avaroğulları, 2016). Bilindik ve alışıldık eğitim metot ve materyalleri yerine daha fazla ilgi çekici metot ve farklı eğitim materyallerinin kullanılmış olmasının bütün ilginin konuya odaklanmasını sağladığı ifade edilmektedir. Metodun öğrenci merkezli hâle gelmesi ile öğrenme motivasyonlarının arttığı gözlemlenmiştir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013), Pekdoğan ve Korkmaz (2017), Fidan (2013) yapmış oldukları çalışmada değerler eğitimlerinin öğrenci merkezli ve uygulamaya dayalı olmasının gerekliliği üzerinde dururken Durmaz ve Avaroğulları’nın (2016) yaptığı çalışmada etkinlikle öğrenme yönteminin öğrencilerin motivasyonunu olumlu düzeyde artırdığı bulunmuştur. Ortaya konan gözlemin de bu doğrultuda olduğu söylenebilir.

Yapılan çalışmada veli katılımının sağlanması için kullanılan Cuma vaazlarının uygulamanın içinde olma kapsamında olumlu bir bakış açısına neden olduğu görülmektedir. Bu kapsamda imamın aktardığı gözlem doğrultusunda cemaatin ortaya koyduğu vücut dilinin, çalışmalara karşı gönüllülüğün ve taşın altına elini koymanın sağlandığına bir işaret olduğu düşünülmektedir. Gönüllülük ve isteklilik kavramı, eylem araştırmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Yıldırım ve Şimşek’e (2013) göre eylem araştırması, bizzat uygulamanın içinde olan katılımcılarla birlikte yürütülen bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Uygulayıcıların ifadelerine göre yapılan çalışmanın ailelere etki ettiği görülmektedir. Öğrenci velilerinin konu hakkında okula dönüt vermesi ve cami içerisinde konunun değişik zamanlarda konuşulmuş olmasının, ortaya konan çalışmanın etkililiğini gösterdiği ifade edilebilir. Ailelerin çalışmaların içine dâhil edilmesinin gerekliliği Oğuz (2012), Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) ve Baysal (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da ortaya koyulmuştur.

Uygulayıcılarla yapılan görüşme kayıtları incelendiğinde, verilen bilgilerin davranışa dönüştüğü örnekler görülmektedir. Bunun yanı sıra kalıplaşmış düşünceleri değiştirmenin sadece bilgi vermek yoluyla olmayacağı ifade edilmektedir. İnsanın çevresine karşı duyduğu merakın sonucu olarak ortaya çıkan bilim (Çakıcı, 2009) gelişimi böylece ortaya çıkarmaktadır. Bu noktadan hareketle yapılan çalışmaların aile içerisinde merak uyandırmasının harekete geçme ve değişiklik meydana getirme anlamında olumlu değişikliği tetikleyeceği düşünülmektedir. Araştırmanın göze çarpan, güçlü bir yönü olarak karşımıza çıkan bu durum, insanlığın değişimi ve gelişimi noktasında kullanılan merak olgusu ile paralellik göstermektedir. Bununla birlikte salt bilgi vermenin bilginin davranışa dönüşmesi noktasında yeterli olmayacağı konusunun da değerler eğitiminde dikkat edilmesi gereken bir husus olduğu ifade edilmektedir.

Model olmanın çocuğun öğrenmesi üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda değerler eğitimi kapsamında yapılan çalışmalarda öğretmen ve imamın model olma yoluyla değerlerin yaşanmasında örnek olduğu görülmektedir. Bu durumun, bilginin davranışa dönüştürülmesi noktasında da etkili olduğunu ifade edebiliriz. Nitekim Fidan (2013), Balcı ve Yelken (2013), Çengelci (2010) yaptıkları çalışmalarda değerler eğitimi çalışmaları yapılırken öğretmenlerin model olmalarının öğrenciler üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedirler. Değer eğitimi, erişkini gözlemleyerek ve taklit ederek başlar. Değerler, günlük iletişim ve etkinliklerle öğretilir, ayrı ayrı değil diğer tüm günlük faaliyetlere dâhil edilir (Ülavere ve Tammik, 2017).

Eylem araştırması kullanılarak planlanan değerler eğitimi çalışmalarının sistimli, öğrenme yaşantılarında rol alan bütün paydaşları kapsayıcı ve topluma hizmet eden diğer kurumlarla birlikte tamamlanabildiğini ifade edebileceğimiz bu çalışmanın nicel verileri incelendiğinde araştırma grubuna ait ön-test ve son-test ortalamalarının son-test lehinde artış olacak şekilde bir değişikliğe neden olduğunu görmekteyiz. Eğitim programının başlangıcında ve sonunda uygulanan ahlaki olgunluk ölçeğinden alınan puan ortalamalarının ön-test için 228,21 son-test için ise 238,50 olduğu görülmüştür. Bu ortalama artışının anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan analizde araştırmaya katılan öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası aldıkları puanlar arasında $p < .05$ düzeyinde ve son-test lehinde anlamlı sonuçlar ortaya konduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Okullarda yürütülen değerler eğitimi çalışmalarında toplumsal katılımın sağlanması gerektiği ve bu toplumsal katılımın sağlanması sonucunda öğrenme yaşantılarının daha etkili ve daha kalıcı hâle geldiği görülmektedir. Süreç içerisinde rol alan bütün paydaşların aktif olması etkililiği arttırırken, kalıcılığın bilgi boyutundan davranış boyutuna geçmesi için uygulamaların daha uzun sürelerde yapılmasının daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Yapılan çalışma, birbirinden bağımsız kurumları bir arada ele alarak uygulama yapmanın ve olumlu sonuçlar elde etmenin mümkün olduğunu gösterirken, davranış değişikliğinin meydana gelmesi için meseleye muhatap bütün faktörlerin bir arada ele alınması gerektiğini de göstermektedir. Bununla birlikte ders içi çalışmaların etkinlik düzeyinde, öğrenci merkezli ve yapılandırılmış şekilde olmasının öğrenme üzerinde olumlu etkiler gösterdiği ifade edilebilir. Değerler eğitimi kapsamında yapılacak çalışmaların ihtiyaca yönelik ve paydaşlarla birlikte karar alınmak suretiyle yapılandırılmasının gerekli olduğu ve yapılacak çalışmaların sınıf içi çalışmalar yanında sınıf dışında uygulamaya dönük çalışmalarla desteklenmesinin daha da etkili olacağı düşünülmektedir. Yapılan çalışma için eğitim verilen ortamların hazırbulunuşluluk düzeylerinin yetersiz olması çalışmalar için dezavantaj olarak görülürken bu durum fiziki donanımın önemini ortaya koymaktadır. Toplumların manevi kaynaklarından beslendiği açıktır. Bu sebeple yapılacak çalışmalarda toplumun manevi kaynaklarından destek alınması istenen değişikliğin ortaya çıkmasında kolaylık sağlayacaktır.

Village Stakeholders Participation Values Education: An Action Research

Halil Ekşi
Muhammet Aykuthan Ulusoy
Mehmet Toprak

Introduction

Changes in the world and increasing social problems as a result of these changes, events of violence and deterioration in interpersonal relations, affect the social order. In this context, it can be said that some problems are caused by lack of value (Aktepe, 2014). We know that every society has a unique view of their existence (Akdoğan, 2004, p. 180). In democratic societies, educational institutions should strive not only to achieve cognitive goals, but also to have the understanding that they provide all the human values needed by students (Yazıcı, 2006). The aim of values education is to reveal citizens setting good examples by emphasizing universal values that humanity possesses (Sağlam, 2016). The valuation process begins with the effect of the environment and continues with the school (Aydın, 2013). This reveals the necessity of family and school cooperation so that values can be adopted in society. Recent values education studies implemented in Turkey aim to generalize social well-being. The values education studies that started in 2010 are based on the Basic Law of National Education, Strategic Plan of the Ministry of National Education and the 18th National Education Council.

One way of implementing value education is through the help of religious arguments. The discourse (khutba) used to give information to the congregation may

@ Prof. Dr, Marmara University, halileksi@marmara.edu.tr
PhD Student, Marmara University, muhammetaykuthan@gmail.com
Teacher, Gülpınar İlkokulu Şahinbey/Gaziantep, mehmet.toprak.27@hotmail.com

© Scientific Studies Association
DOI: 10.12658/M0260
insan & toplum, 8(4), 2018, 147-153.
insanvetoplum.org

especially help the participation of family members in value education. After the establishment of the Directorate of Religious Affairs in 1924, it has been aspiring to an important position to manage religious affairs. The education activities undertaken by the Presidency of Religious Affairs are evaluated within the scope of non-formal education (Yaşar, 1995). These widespread educational activities continue in the mosques. The mosque is a lifelong educational and training institution that informs citizens of all ages and backgrounds (Yılmaz, 2005; Yuca, 2015).

Considering that school practices are not a factor in the permanence of learning, it is said that parental attitudes and relationships of children with their surroundings have a part in the performance of learning. At this point, it can be said that this work, which aims to bring good practice to parents and mosque and school cooperation, aims at solving the directly existing problem. This also necessitates action research that aims to improve the quality of action in the social situation (Eliot, 1991; Aksoy, 2003). The values carried out at school are thought to contribute to social participation in educational activities. The purpose of the study is to show the results on students of value studies carried out at schools where mosques and parents are considered stakeholders.

Method

Research Design

The concentric mixed pattern research method has been used in the study. Concentric mixed pattern is a method by which researchers compile qualitative or quantitative research designs (Caracelli & Greene, 1997; Greene, 2007; Creswell & Clark, 2014). In the quantitative part of the study, a single group experimental design was used.

Selection of Working Group

The criteria sampling method was used in the selection of a research group. In this context, 3 criteria have been determined for the researcher to carry out the research. These are as follows: to find a village to reach the parents, parents working in the village, fathers' sufficient participation in Friday prayers.

Data Collection Tools

The “Morale Maturity Scale” developed by Kulaksızoğlu and Dilmaç (1999), “Perese Values Education” written by Karatekin, Ekşi, Durmuş, Otrar, Durmuş and Yıldırım (2013) and eight weeks of Friday sermons were used in the research.

Findings and Evaluation

Qualitative Findings of the Study

The qualitative part of the work was planned in the form of an action survey, and the data that emerged during the implementation were presented at the validity committee meetings.

Quantitative Findings of the Work

Table 8:
Descriptive Analysis of Pre-Test and Post-Test Moral Maturity Scores

	Pre-Test	Post-Test
N	14	14
X	228,21	238,50
Ss.	13,25	14,61

When Table 8 is examined, it is seen that the average of pre-test and post-test scores of the 14 students who participated in the study increased. The Wilcoxon Signed Row Sum Test was used to investigate whether this increase represents a significant difference, and the results are presented in Table 9.

Tablo 9:
Wilcoxon Signed Ranks Sum Test Results

	N	Mean Rank	Sum of Rank	z	p	
Morale Maturity Scale	Negative Rank	2	8,25	16,50	-2,26	,024
	Positive Rank	12	7,38	88,50		
	Equal	0				
	Total	14				

According to the results of the analysis, it is shown that the students who participated in the study had a significant difference between the pre- and post-practice scores they received from the “Moral Maturity Scale” ($z=-2.26, p<.05$).

Discussion and Comment

In this study aiming to provide value education to students it has been seen that the participants contributed to the cognitive basis in accordance with their values of righteousness and respect. At the beginning of the research period, it is seen that the definitions made about conceptual truth and respect values are more superficial. That the parents gave feedback to the school about the subject was spoken in the mosque at different times, and demonstrates the effectiveness of the study put forward.

When examined, it is seen that there are examples in which the information given is converted into behavior. It is thought that the studies made with this point will induce a positive change in the meaning of bringing into action the change in the family and creating a curiosity within the family.

It is known that modeling is influential on the child’s learning. In this context, it is seen that in the studies carried out within the scope of value education, the teacher and the imam are examples of the values being experienced through being models. This can also be said to be effective at the point where information is converted into behavior.

When we examine the quantitative data of the study, we see that the pre-test and post-test averages for the research group resulted in an increase in favor of the post-test. The mean scores of the moral maturity scale at the beginning and at the end of the training program were 228,21 for the pre-test and 238,50 for the post-test. In the analysis to determine whether this average increase was meaningful, it was determined that the students who participated in the research had significant results in the $p < .05$ level between the points they had before and after the application and in favor of the end-test.

Conclusions and Recommendations

It is seen that social participation needs to be achieved in the value education studies carried out at schools and with this way, earning experiences become more effective and more permanent. The fact that all the stakeholders involved in the

process are active increases effectiveness. It is also thought that it will be more beneficial to carry out the applications for a longer period in order for the permanence to pass from the information dimension to the behavior dimension. The study demonstrates that it is possible to implement and get positive outcomes by taking together independent institutions from one another. However, it can be stated that the effectiveness of the in-class studies is positive and that the student-centered and structured forms have positive effects on learning. It's considered that it is important to plan the studies to be carried out within the scope of values education by considering needs and stakeholders. In addition to that, supporting in class is important. Studies outside the school may cause persistence to increase. It's clear that societies feed from their spiritual resources. That's why it is thought that the infusion of spiritual resources in the works to be carried out will increase the impact.

Kaynakça | References

- Akbaş, O. (2014). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademede gerçekteşme derecesinin değerdendirilmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akdoğan, A. (2004). Bireysel ve toplumsal hayatta ahlaka olan ihtiyaç ve İslam. *EKEV Akademi Dergisi*, 8(18), 179-194.
- Aksoy, E. (2014). *Cami eğitimi ve cami bağlantılı halka ilişkilerde iletişim engelleri* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aşut, H. (2016). *Halktaki din adamı algısı* (Yüksek Lisans Tezi). İğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İğdır.
- Ateş, F. (2015). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Yedi Tepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, M. Z. (2013, Mayıs). Değerlerin eğitimi yaklaşımlarının değerdendirilmesi. Uluslararası Antalya Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildiri, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değerler eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Researcher: Social Science Studies*, 2(3), 17-49.
- Aksoy, N. (2003). Eylem araştırması: Eğitimsel uygulamaları iyileştirme ve değıştırmeye kullanılacak bir yöntem. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 36, 474-489.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Batdı, V. (2014). Etkinlik temelli öğrenme yaklaşımının akademik başarıya etkisi (Meta-analitik ve tematik bir çalışma). *E-International Journal of Educational Research*, 5(3), 39-55.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerdendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde. acikerisim.nigde.edu.tr:8080/jspui/ adresinden edinilmiştir.
- Bolognani, M. (2007). Community perceptions of moral education as a response to crime by young Pakistani males in Bradford. *Journal of Moral Education*, 36(3), 357-369.
- Creswell, J. W. ve Clark V. L. P. (2014). *Karma yöntem araştırmaları* (Y. Dede ve Ş. B. Demir, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakıcı, Y. (2009). Fen eğitiminde bir önkoşul: Bilimin doğasını anlama. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 57-74.

insan & toplum

- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Dılmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile sınanması* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Durmaz, A. ve Avaroğulları, A. K. (2016). Sosyal bilgiler derslerinde etkinlik uygulamalarının öğrenci motivasyonuna etkisi. *Turkish Studies*, 11(3), 995-1010.
- Durmuş, E. (2016). *Ortaöğretim kurumlarında öğretmenlerin aile katılımıyla ilgili görüşlerinin incelenmesi: İstanbul-Sultanbeyli örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies* 8(1), 1321-1333.
- Erakkuş, Ö. (2015). *Alternatif okul yaklaşımlarında din ve değerler eğitimi* (Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Fidan, N. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science*, 6(3), 361-388.
- Furbey, R. ve Macey, M. (2005). Religion and urban regeneration: A place for faith? *Policy and Politics*, 33(1), 95-116.
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötügen Yayınevi.
- Gül, O. (2004). *Ailenin dini eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- İnal, G. (2006). *Öğretmenlerin anaokulları ile anasınıflarındaki programlara ailelerin katılımı konusundaki görüşlerinin değerlendirilmesi (Afyon ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Otrar, M., Durmuş, H. I. ve Yıldırım, P. K. (2013). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı-saygı*. İstanbul: EDAM Eğitim Danışmanlığı.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Otrar, M., Durmuş, H. I. ve Yıldırım, P. K. (2013). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı-doğruluk*. İstanbul: EDAM Eğitim Danışmanlığı.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Otrar, M., Durmuş, H. I. ve Yıldırım, P. K. (2013). *Perese değerler eğitimi öğrenci çalışma kitabı-saygı*. İstanbul: EDAM Eğitim Danışmanlığı.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Otrar, M., Durmuş, H. I. ve Yıldırım, P. K. (2013). *Perese değerler eğitimi öğrenci çalışma kitabı-doğruluk*. İstanbul: EDAM Eğitim Danışmanlığı.
- Klaiber, J. (2009). The catholic church, moral education and citizenship in Latin America. *Journal of Moral Education*, 38(4), 407-420.
- Kocaman, K. (2006). *Dini iletişimde hutbe* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Komalasari, K. ve Saripudin, D. (2017). The influence of living values education-based civic education textbook on student's character formation. *International Journal of Instruction*, 11(1), 1308-1470.
- Mahmood, M., Rizvi, S. A. A., Perveen, U. (2017). Value Related Practices Used by Teacher Educators at a Public University Islamabad. *Journal of Education and Educational Development*, 4(2), 301-320.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Özdemir, N. (2009). *The study of school parent cooperation activities in elementary grade level on the base of parents' perceptions* (Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Özen, A. ve Ergenekon, Y. (2011). Özel eğitimde etkinlik temelli öğrenme uygulamaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 351-362.
- Pandya, S. P. (2017). Spirituality and values education in elementary school: Understanding views of teachers. *National Association of Social Workers*, 39(1), 33-41.
- Pekdoğan, S. ve Korkmaz, H. İ. (2017). Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarına verilen değerler eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 59-72.
- Sağlam, A. (2016). Değerler eğitiminin öğrenci davranışlarına etkisinin veli görüşlerine göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 723-742.
- Sezgül, İ. (2010). Ahlak değer ilişkisi ve ahlaki değerlerin niteliği sorunu. *EKEV Akademi Dergisi*, 14(45), 85-94.
- Sönmez, M. (2011). İmanın ahlaki yaptırım gücü. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(23), 117-141.
- Taymur, Z. A. (2015). *İlkokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Ülavere, P. ve Tammik, A. (2017). Value education in Estonian preschool child care institutions. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 19(1), 129-146,
- Yaşar, M. (1995). *Günümüzde Cuma hutbelerinin din eğitimi açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuca, Y. (2015). *Türkiye’de geçmişten günümüze camilerin eğitim fonksiyonları* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

